

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA ELIMU, UTAMADUNI NA MICHEZO
TAARIFA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA YA
UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO KWA MWAKA WA FEDHA
2022/2023 PAMOJA NA MAONI YA KAMATI KUHUSU
MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA
HIYO KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024**

*(Kwa mujibu wa Kanuni ya 118(9) ya Kanuni za Kudumu za
Bunge, Toleo la Februari, 2023)*

Idara ya Kamati za Bunge,
Ofisi ya Bunge,
10 Barabara ya Morogoro,
S.L.P. 941,
40490 Tambukareli,
DODOMA.

06 JUNI, 2023

YALIYOMO

YALIYOMO	i
SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Msingi wa Taarifa	1
1.2 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo	2
1.2.1 Mradi Namba 4353:Ukarabati wa Chuo cha Sanaa na Utamaduni Bagamoyo (TaSUBa)	2
1.2.2 Mradi Namba 6293:Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika	3
 SEHEMU YA PILI	5
2.0 UCHAMBUZI WA TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MPANGO WA BAJETI NA UZINGATIAJI WA MAONI YA KAMATI KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023	5
2.1 Kuzingatiwa kwa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati.....	5
2.2 Ukusanyaji wa Maduhuli.....	5
2.3 Upatikanaji wa Fedha kutoka Hazina	7
 SEHEMU YA TATU	9
3.0 UCHAMBUZI WA MPANGO WA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024	9
3.1 Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli.....	10
3.2 Makadirio ya Matumizi	12
 SEHEMU YA NNE	14
4.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	14
4.1 Umuhimu wa Chuo cha Sanaa na Utamaduni Bagamoyo (TaSUBa).....	14
4.2 Ukusanyaji wa Maduhuli wa Taasisi zinazosimamiwa na Wizara.....	15
4.3 Upatikaji wa Fedha za Maendeleo	16
4.4 Uwanja wa Michezo wa Taifa (Benjamin Mkapa Stadium)	17
4.5 Bodi ya Michezo ya Kubahatisha Tanzania (<i>Gaming Board of Tanzania</i>)	18
4.6 Kuimarisha Viwanja vya Michezo	19
4.7 Usimamizi wa Mpira wa Miguu kwa ngazi za chini.....	20
4.8 Mchakato wa Upatikanaji wa Vazi la Taifa.....	20
4.9 Mirabaha ya Wasanii.....	20
 SEHEMU YA TANO	22
5.0 HITIMISHO	22

**TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA ELIMU, UTAMADUNI
NA MICHEZO KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU NA BAJETI YA
WIZARA YA UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO KWA MWAKA
FEDHA 2022/2023 PAMOJA NA MAONI YA KAMATI KUHUSU
MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA HIYO
KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024**

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

1.1 Msingi wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, Ninapenda kukutaarifu kuwa, kwa kuzingatia Kanuni ya **6 (7) (b)** na ya **7 (1) (a)**, pamoja na Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Elimu, Utamaduni na Michezo ilishughulikia Bajeti ya Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo na taasisi zilicho chini ya Wizara hiyo. Katika kutekeleza jukumu hilo, Tarehe 23 na 24 Machi, 2023, Kamati ilichambua Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya **Fungu 96** – Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inazingatia maeneo matatu yafuatayo yaliyofanyiwa kazi na Kamati:

- (a) Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023;
- (b) Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha wa 2023/2024; na
- (c) Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati

1.2 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia masharti ya Kifungu cha 117 (1), cha Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, na kama sehemu ya kutathimini utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha wa 2022/2023, tarehe 18-19 Machi 2023, Kamati ilipata nafasi ya kutembelea na kukagua miradi miwili iliyotengewa fedha na kutekelezwa na Wizara ambayo kwa pamoja ikiwa imetengewa jumla ya **Shilingi 15,831,160,000.00**. Taarifa fupi ya ukaguzi wa miradi hii ni kama ifuatavyo:

1.2.1 Mradi Namba 4353: Ukarabati wa Chuo cha Sanaa na Utamaduni Bagamoyo (TaSUBa)

Mheshimiwa Spika, Mradi huu ulianza kutekelezwa Mwaka wa Fedha 2010/11 ukiwa na makadirio ya gharama ya **Shilingi 8,544,000,000.00**. Hata hivyo, baada ya Serikali kupitia upya gharama halisi za mradi kwa wakati uliopo, mradi huu sasa unakadiriwa kugharimu jumla ya **Shilingi 12,300,000,000.00**.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2022/2023 chuo kilitengewa **Shilingi 550,000,000.00** kwa ajili ya ununuzi wa vifaa vya kufundishia na kujifunzia, ukarabati wa miundombinu, ununuzi wa vifaa kwa ajili ya vituo vya redio na televisheni na ununuzi wa jukwaa la kisasa la chuma (*Truss Stage*).

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Februari 2023, jumla ya **Shilingi 101,959,300.00** zilishatolewa, ikiwa ni sawa na **asilimia 18.5** ya bajeti ya mradi huu kwa mwaka husika.

1.2.2 Mradi Namba 6293: Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika

Mheshimiwa Spika, Mradi unatekelezwa katika Mkoa wa Dar es Salaam na unahusisha ukarabati wa jengo la iliyokuwa Makao Makuu ya Ofisi ya Kamati ya Ukombozi ya Afrika (**OAU**), utafiti wa kutambua na kuhifadhi maeneo zaidi ya **260** yaliyotumiwa na Wapigania uhuru wa Afrika yaliyopo nchini. Aidha, mradi unahusisha kuongeza wigo wa utekelezaji wa majukumu ya uhifadhi wa urithi wa ukombozi wa Afrika, kwa kubadili jina kutoka kuwa Ofisi ya Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika na Kuwa Kituo cha Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha wa 2022/2023 Mradi ulitengewa jumla ya **Shilingi 515,000,000.00**. Hadi kufikia Februari, 2023 mradi ulipokea jumla ya **Shilingi 515,00,000.00** sawa na **asilimia 100** ya fedha zote zilizopitishwa na Bunge lako Tukufu. **Kamati inapenda kuipongeza Serikali na kuiomba kuendelea kuhakikisha Fedha zote za Miradi ya Maendeleo zinatolewa kwa wakati ili kukamilisha miradi hiyo kwa ufanisi na tija inayokusudiwa.**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijulishwa kuwa, pamoja na ujenzi wa kituo hiki kukamilika kwa asilimia **100**, programu hii inakabiliwa na kukosekana kwa mfumo rasmi wa kisheria wa kusimamia urithi wa ukombozi wa Afrika. Hali hii inaweza kusababisha mchango wa Tanzania katika kuongoza mapambano ya kupigania uhuru na kupinga ubaguzi wa rangi kwa Afrika kutotambulika kwa vizazi vya sasa na vizazi vijavyo.

Mheshimiwa Spika, pamoja na pongezi hizo, Kamati inaishauri Serikali kuongeza bajeti ya Kituo cha Ukombozi wa Urithi wa Afrika ili isaidie kufanya yafuatayo: -

- (a) Kuweka mfumo rasmi wa kisheria na miongozo inayosimamia Urithi wa Ukombozi wa Afrika;
- (b) Ujenzi wa Makao Makuu ya Uhifadhi wa Kumbukumbu za Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika; na
- (c) Kubadili matumizi ya baadhi ya miundombinu ya Urithi wa Ukombozi ambayo inatumika kwa shughuli nyingine.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MPANGO WA BAJETI NA UZINGATIAJI WA MAONI YA KAMATI KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023

Mheshimiwa Spika, Katika kikao kilichofanyika tarehe 24 Machi, 2023, Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya utekelezaji wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka 2022/2023. Uchambuzi wa taarifa ulifanywa katika maeneo matatu, ikiwa ni pamoja na kuzingatia kwa maoni na ushauri wa Kamati, ukusanyaji wa maduhuli; na upatikanaji wa fedha za matumizi ya kawaida na maendeleo kama zilivyoidhinishwa na Bunge. Taarifa fupi ya maeneo haya ni kama ifuatavyo:-

2.1 Kuzingatiwa kwa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati

Mheshimiwa Spika, katika Taarifa yake kuhusu Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 Kamati ilitoa Maoni, Ushauri na Mapendekezo kumi na nne (14) kwa ajili ya kufanyiwa kazi na Wizara. Kamati imefanya uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji iliyowasilishwa na Wizara na kubaini kuwa kwa kiasi kikubwa Wizara imetekeleza sehemu kubwa ya ushauri na mapendekezo yaliyotolewa.

2.2 Ukusanyaji wa Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023 Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo - **Fungu 96** ilikadiria kukusanya maduhuli ya **Shilingi 6,296,445,000.00**, ambapo Wizara yenyewe ilikadiriwa kukusanya **Shilingi 900,000,000.00**, sawa na asilimia **14.29** na Idara na Taasisi zilizo chini yake zilikadiriwa kukusanya **Shilingi 5,396,445,000**, sawa na asilimia **85.71**.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari, 2023 Wizara, Idara na Taasisi zilizo chini ya Wizara zilikusanya **Shilingi 3,119,647,946** sawa na asilimia **49.55** tu ya lengo la

makusanyo. Makusanyo ya maduhuli kwa Wizara yalikuwa **Shilingi 574,236,691**, sawa na **asilimia 63.8** ya lengo. Wakati huo huo Idara na Taasisi zilizo chini ya Wizara zilikusanya **Shilingi 2,545,411,255** sawa na **asilimia 47.2** ya lengo la makusanyo kama inavyooneshwa katika Kielelezo Namba 1 (a) na (b).

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa Baraza la Michezo la Taifa (BMT) limefanikiwa kukusanya **Shilingi 489,132,298** sawa na **asilimia 71.4** ya **Shilingi 685,000,000** ya makadirio ya makusanyo yaliyoidhinishwa. Hata hivyo, Kamati iligundua kuwa chanzo cha mafanikio hayo ni kutokana na utaratibu, usimamizi mzuri na udhibiti uliowekwa na Serikali kupitia BMT. **Kamati inaipongeza BMT kwa kufuata miongozo ya Serikali, hali iliyopelekea ukusanyaji wa mapato kuwa wenye ufanisi.**

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Haki Miliki Tanzania (COSOTA) hadi kufikia mwezi Februari, 2023, walikuwa wamekusanya **Shilingi 200, 812, 000. 00** sawa na **asilimia 14.9** tu ya lengo la kukusanya **Shilingi 1,350,000,000.00** iliyoidhishwa na Bunge lako Tukufu. Hiki ni kiasi kidogo sana hasa ukizingatia kuwa COSOTA na Bodi ya Filamu Tanzania ni miongoni wa Taasisi inayotengemewa katika ukusanyaji wa maduhuli kwa Wizara hii.

Kielelezo Namba 1 (a): **Ulinganisho wa Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli ya Mwaka 2022/2023 na kiasi kilichokusanywa hadi Februari, 2023**

CHANZO	JUMLA YA MAKADIRIO YA WIZARA	MAKADIRIO KWA TAASISI	ASILIMIA	MAKUSANYO KWA TAASISI	ASILIMIA
Wizara ya Maendeleo ya Michezo	6,296,445,000.00	900,000,000	14.29	574,236,691	63.8
Taasisi zilizo chini ya Wizara		5,396,455,000	85.71	2,545,411,255	47.2
JUMLA		6,296,455,000	100	3,119,647,946	49.55

Chanzo: Randama ya Wizara (Fungu 96) na Usanifu wa Kamati

2.3 Upatikanaji wa Fedha kutoka Hazina

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023, Wizara kupitia **Fungu 96** pamoja na Taasisi zake iliidhinishiwa **Shilingi 35,425,991,000**. Kati ya fedha hizo Mishahara ni **Shilingi 8,201,882,000**, sawa na **asilimia 21.15**, Matumizi Mengineyo ni **Shilingi 11,391,949,000** sawa na **asilimia 32.15** na **Shilingi 15,831,160,000** sawa na **asilimia 44.68** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Hadi kufikia Mwezi Februari, 2023, Wizara ilikuwa imepokea kutoka Mfuko Mkuu wa Hazina jumla ya **Shilingi 16,036,220,372.00** sawa na **asilimia 45.3** ya bajeti yote, kwa mchanganuo ufuatao:-

- i. **Shilingi 5,383,725,304** kwa ajili ya mishahara, sawa na **asilimia 33.6** ya fedha zote zilizopokelewa;
- ii. **Shilingi 5,627,327,687** kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC), sawa na **asilimia 35.1** ya fedha zilipokelewa; na
- iii. **Shilingi 5,025,167,381** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo, sawa na **asilimia 32** ya fedha zilipokelewa.

Mheshimiwa Spika, kama ilivyoelezwa hapo juu, kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023, Wizara ilitengewa kiasi cha jumla ya Shilingi 15,831,160,000 tu kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Kiasi hiki ni kidogo sana kulinganisha na majukumu na umuhimu wa Wizara yenyewe katika kukuza, kulinda na kuendeleza utambulisho wa Mtanzania kwenye nyanja za ubunifu, utamaduni, sanaa na michezo. Hata hivyo, bado fedha hizo kidogo zimekuwa hazitolewi kwa wakati, hali inayokwamisha utekelezaji wa majukumu katika Wizara hii.

Kielelezo Na.2: Ulinganisho wa upokeaji wa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 hadi Februari, 2023

MAELEZO		KIASI KILICHODHINISHWA A	KIASI KILICHOPOKELEWA A	ASILIMI A
Mishahara ya Watumishi	Wizara	3,326,321,000	2,140,969,716	64.36
	Taasisi chini ya Wizara	4,875,561,000	3,242,755,588	66.51
Jumla Ndogo		8,201,882,000	5,383,725,304	65.64
Matumizi Mengineyo (OC)	Wizara	8,334,371,000	3,751,139,347	45.01
	Taasisi chini ya Wizara	3,058,578,000	1,876,188,340	61.34
Jumla Ndogo		11,392,949,000	5,627,327,687	49.39
Miradi ya Maendeleo	Wizara	14,981,160,000	4,543,208,080	30.33
	Taasisi chini ya Wizara	850,000,000	481,959,301	57.60
Jumla Ndogo		15,831,160,000	5,025,167,381	31.74
JUMLA KUU		35,425,991,000	16,036,220,372	45.27

Chanzo: Randama ya Wizara (Fungu 96) na Usanifu wa Kamati

SEHEMU YA TATU

3.0 UCHAMBUZI WA MPANGO WA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 imejiwekea malengo mbalimbali kwa kuzingatia Mipango na Sera za Kitaifa na Kimataifa ambazo ni pamoja na Dira ya Taifa ya Maendeleo (2025); Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2021/2022 – 2025/2026) pamoja na Ilani ya Chama cha Mapinduzi (2020) na Mpango Mkakati wa Wizara wa Mwaka 2021/2022 -2025/2025 - 2026.

Mheshimiwa Spika, Vipaumbele vya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 ni :-

- (i) Kutafiti, kukusanya na kuhifadhi elementi za Urithi wa Utamaduni Usioshikika na kuandaa ripoti ya miaka minne ya utekelezaji wa Mkataba wa UNESCO wa Mwaka 2003 unaohusu Kulinda Urithi wa Utamaduni Usioshikika;
- (ii) Kukamilisha ukarabati wa jengo lililotumiwa na Kamati ya Ukombozi ya O.A.U pamoja na kufanya ukarabati wa makaburi na mahandaki yenye urithi wa ukombozi wa Afrika;
- (iii) Kuimarisha, kuziwezesha na kufanikisha ushiriki wa Timu za Taifa katika michezo na michuano mbalimbali sambamba na kuhamasisha wadau kusaidia ushiriki wa timu, vilabu na wawakilishi mbalimbali wa kitaifa katika michezo na michuano ya kimataifa;
- (iv) Kuendelea kufanya ukarabati mkubwa wa Uwanja wa Benjamin Mkapa katika maeneo ya uwanja (*pitch*), mfumo wa umeme, mfumo wa zimamoto, mfumo wa maji, kubadilisha eneo la mashabiki na majukwaa ya watu mashuhuri;

- (v) Kuratibu na kuendesha vipindi vya Redio na Televisheni, makongamano na midahalo kuhusu namna ya kukabiliana na mmomonyoko wa maadili nchini;
- (vi) Kufanya Tamasha la Kitaifa la Utamaduni pamoja na kuratibu Matamasha ya Kiutamaduni katika Kanda saba (7) za Utamaduni ili kusherehekea Unuani wa Urithi wa Utamaduni;
- (vii) Kuratibu mashindano ya Sanaa kwa vijana kupitia UMMISETA, UMITASHUMTA, Taifa Cup na mashindano mengine; na
- (viii) Kuratibu Tamasha la Sauti za Busara, Masai Festival, Usiku wa Taarab na matamasha mengine ya Kitaifa na Kimataifa kwa kushirikiana na wadau.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati katika sehemu hii upo katika maeneo matatu kama yavyofafanuliwa hapa chini.

3.1 Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Wizara kupitia **Fungu 96** inakadiria kukusanya maduhuli ya **Shilingi 6,970,428,000**. Makadirio haya yameongezeka kwa **Shilingi 673,974,000** sawa na **asilimia 10.7** ukilinganisha na yale ya mwaka 2022/2023, kama inavyooneshwa katika Kielelezo Na. 3a na 3b.

Mheshimiwa Spika, Wizara na Idara zake zinatarajiwa kukusanya **Shilingi 1,000,000,000** sawa na **asilimia 14.7** ya makusanyo yote. Makusanyo haya ni ongezeko la **Shilingi 100,000,000**, ikilinganishwa na lengo la kukusanya **Shilingi 900,000,000** kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, Taasisi sita zilizo chini ya Wizara zinatarajia kukusanya Shilingi 5,970,428,000 sawa na asilimia 85.3 ya lengo la Makusanyo ya Wizara nzima. Makusanyo haya ni ongezeko la Shilingi 573,973,000

**ikilinganishwa na makusanyo ya Shilingi 5,396,455,000
kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023.**

**Kielelezo Na 3a: Ulinganisho wa Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli
Mwaka 2022/2023 na 2023/2024 - Makao Makuu ya Wizara (Idara ya
Maendeleo ya Michezo)**

Maelezo	Makadirio ya Maduhuli 2022/23	Makadirio ya Maduhuli 2023/24	Ongezeko/Pungu fu kwa asilimia
Mapato ya Viwanja vya Michezo (Uhuru na Benjamin Mkapa)	640,000,000	907,696,000	42
Ada za Mafunzo	259,998,000	92,302,000	64
Mapato kutoka vyanzo mbalimbali	1,000	1,000	0
Marejesho ya fedha za Umma	1,000	1,000	0
Jumla	900,000,000	1,000,000,000	11

Chanzo: Randama ya Wizara (Fungu 96) na Usanifu wa Kamati

**Kielelezo Na. 3b: Ulinganisho wa Makadirio ya Makusanyo ya
Mapato kwa Taasisi Zilizochini ya Wizara (Fungu 96) katika
Mwaka 2022/2023 na 2023/2024**

Na	Jina la Taasisi	Makadirio ya Maduhuli 2022/23	Makadirio ya Maduhuli 2023/24	Ongezeko/Pu ngufu kwa asilimia
1.	Baraza la Kiswahili la Taifa (BAKITA)	416,750,000	480,228,000	15.23
2.	Taasisi ya Sanaa na Utamaduni Bagamoyo (TaSUBa)	720,000,000	800,000,000	11.11
3.	Bodi ya Filamu Tanzania	1,359,642,000	1,460,000,000	7.38
4.	Baraza la Sanaa la Taifa (BASATA)	685,068,000	950,200,000	38.70
5.	Baraza la Michezo la Taifa (BMT)	1,350,000,000	920,000,000	32
6.	Taasisi ya Hakimiliki Tanzania (COSOTA)	1,025,000,000	1,360,000,000	33
Jumla		5,396,455,000	5,970,428,000	11

Chanzo: Randama ya Wizara (Fungu 96) na Usanifu wa Kamati

3.2 Makadirio ya Matumizi

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 kupitia **Fungu 96** Wizara inakadiriwa kutumia **Shilingi 35,445,041,000.00**. Kati ya fedha hizo, Misharaha (PE) ni **shilingi 9,651,285,000.00** sawa na **asilimia 27.2**. Matumizi Mengineyo (OC) yanaombewa **Shilingi 13,962,596,000.00** sawa na **asilimia 39.4** na Miradi ya Maendeleo inaombewa **Shilingi 11,831,160,000.00** sawa na **asilimia 33.4**.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi Kamati imebaini kuwa bajeti ya mwaka 2023/2024 imeongezeka kwa **Shilingi 19,050,000**, (sawa na **asilimia 0.05**) ukilinganisha na Bajeti ya mwaka 2022/2023.

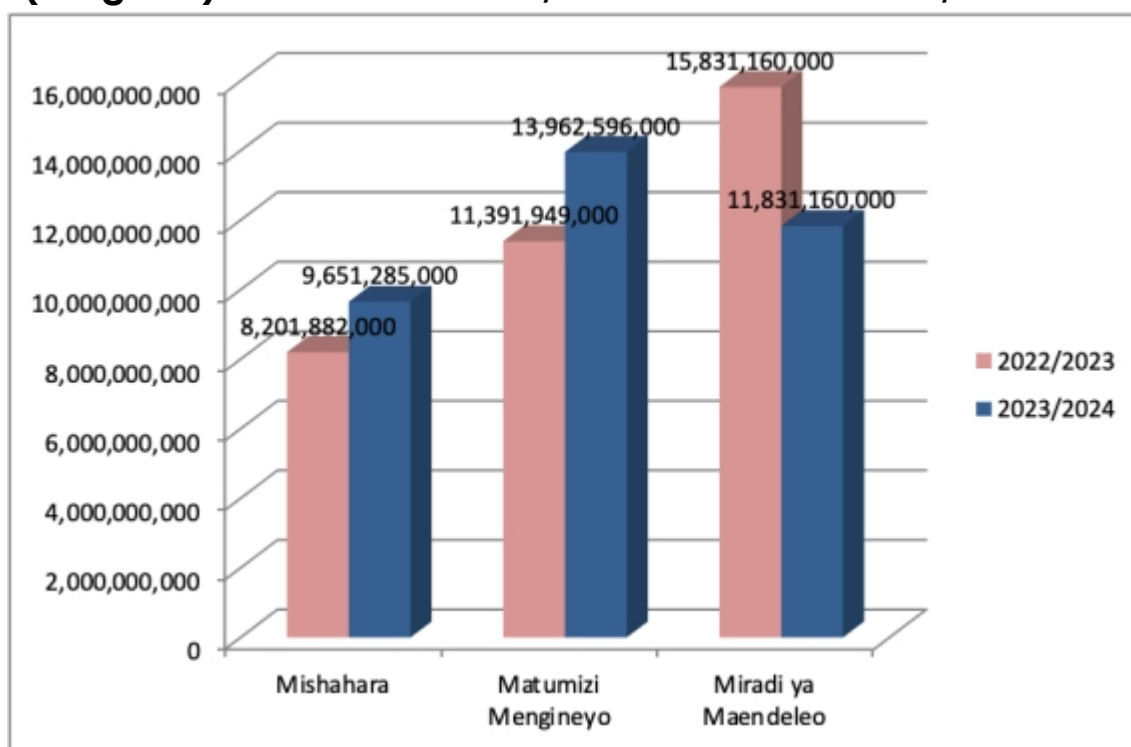
Mheshimiwa Spika, uchambuzi zaidi unaonesha kuwa katika Mwaka 2023/2024 makadirio ya mishahara yameongezeka kwa **Shilingi 1,449,403,000**, kutoka **Shilingi 8,201,882,000** mwaka 2022/2023 hadi **Shilingi 9,651,285,000** mwaka 2023/2024; sawa na ongezeko la **asilimia 17.7**. Matumizi Mengineyo (OC) iliongezeka kwa **Shilingi 2,569,647,000**, kutoka **Shilingi 11,392,949,000** Mwaka 2022/2023 hadi **Shilingi 13,962,596,000** mwaka 2023/2024, sawa na ongezeko la **asilimia 22.6**.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, makadirio ya matumizi ya maendeleo yameshuka kwa **Shilingi 4,000,000,000**, sawa na **asilimia 25.3**, kutoka **Shilingi 15,831,160,000** Mwaka 2022/2023 hadi **Shilingi 11,831,160,000** mwaka 2023/2024 kama inavyoonekana kwenye Kielelezo Namba 4.

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa na Wizara kupunguziwa bajeti ya Miradi Maendeleo. Hatua hii haiendani kabisa na nia ya serikali na hususan

maelekezo ya Mheshimiwa Rais ya kukuza na kuimarisha sekta ya utamaduni, Sanaa na michezo nchini. Aidha, hatua hii haiakisi hamasa kubwa iliyopo sasa ya watanzania ya kupenda na kukumbatia sekta hizi muhimu. **“Kwa hiyo basi, Kamati inashauri Bunge lako Tukufu, kuitaka Serikali iongeze Bajeti ya Miradi ya Maendeleo ya Wizara angalau kufikia ile ya mwaka 2022/2023 au zaidi ili kuingoza Wizara hii nguvu ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo na kuinua sekta nzima ya utamaduni, sanaa na michezo kwa ujumla wake.”**

Kielelezo Na. 4: **Ulinganisho wa Makadirio ya Matumizi (Fungu 96) kwa mwaka 2022/2023 na mwaka 2023/2024**

SEHEMU YA NNE

4.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa Ushauri, Maoni na Mapendekezo kama ifuatavyo: -

4.1 Umuhimu wa Chuo cha Sanaa na Utamaduni Bagamoyo (TaSUBa)

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Sanaa na Utamaduni Bagamoyo kina nafasi kubwa ya kuchangia katika maendeleo ya sanaa na utamaduni nchini kwa kunoa vipaji vya vijana wetu waliopo katika tasnia ya sanaa na utamaduni. Aidha, chuo hiki kingeweza kuwa tanuru la kutafiti, kuchakata na kuwa makavazi (museum) ya utamaduni wa taifa letu. Hata hivyo, chuo kimeshindwa kutekeleza majukumu yake ipasavyo kwa sababu fedha zilizokuwa zikitengwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo zimekuwa hazipelekwi kwa wakati zaidi ya Miaka kumi mfulululizo .

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa ushauri ufuatao:

- i) Serikali kukiwezesha chuo hiki kutekeleza majukumu kwa kukipatia fedha zote zinapangwa katika Bajeti.
- ii) Wadau wa sanaa na utamaduni nchini kuungana na Serikali katika kukiendeleza, kukienzi na kukitumia chuo hiki katika kuendeleza tasnia za sanaa na utamaduni nchini.
- iii) Chuo kibuni na kuanzisha kozi mbalimbali zenye kuwasaidia wasanii kujiajiri mara baada ya kumaliza mafunzo yao. Kozi zitakazotolewa ziweze kuwasaidia kubuni miradi na kuiendesha kwa ufanisi na tija.

4.2 Ukusanyaji wa Maduhuli wa Taasisi zinazosimamiwa na Wizara

Mheshimiwa Spika, ukiacha Baraza la Michezo la Taifa (BMT), Wizara na taasisi zake zilishindwa kufikia malengo ya ukusanyaji wa maduhuli yaliyopangwa katika Mwaka wa Fedha 2022/2023. Kwa mfano, hadi Kamati inachambua taarifa za wizara mwezi Februari 2023, Ofisi ya Haki Miliki (COSOTA) ilikuwa imekusanya asilimia 14.9 tu ya lengo la kukusanya shilingi bilioni 1.350. Ni wazi kuwa kuna kulegalega katika kusimamia ukusanyaji wa maduhuli ya serikali kupitia wizara hii na taasisi zake. Ni moni ya Kamati kwamba Wizara na Taasisi zake ziongezeke juhudi katika kusimamia ukusanyaji wa Maduhuli, kwa kuwa inaaminika kwamba tasnia ya sanaa na utamaduni ni mgodi ulio juu ya ardhi ambao unaweza kutumika kuzalisha mapato na ajira nyingi kwa vijana nchini.

Mheshimiwa Spika, Katika kushughulikia changamoto zilizojitokeza kwenye ukusanyaji wa maduhuli na kurasimisha tasnia ya sanaa na utamaduni kwa ujumla, Kamati inashauri hatua zifuatazo:

- i) Uongozi wa Wizara uimarishe usimamizi wa taasisi zake katika eneo la ukusanyaji wa maduhuli
- ii) Wizara ifanye tathmini maalum kwa COSOTA ili kujua sababu za taasisi hii kushindwa kukusanya maduhuli kama yalivyopangwa katika Mwaka wa Fedha 2022/2023, na kurekebisha kasoro zilizopo kinfumo, kisheria na kiutendaji
- iii) Serikali ifanye utafiti na kisha kuandaa mkakati maalumu juu ya kuimarisha na kurasimisha sekta ya tasnia ya sanaa na utamaduni kama sekta muhimu ya uzalishaji mapato na kukuza ajira nchini

4.3 Upatikaji wa Fedha za Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo ndiyo ambayo inaitambulisha na kuitofautisha nchi yetu Kimataifa, lakini kwa masikitiko makubwa Kamati inaona Wizara hii bado haijapewa kipaumbele hasa katika mgawanyo wa Bajeti. Kwa mfano, kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 Serikali imepanga kutumia **Shilingi Trilioni 15.2** kama fedha za Maendeleo ambapo Wizara hii imepangiwa **Shilingi Bilioni 11.8** sawa na **asilimia 0.08** tu ya Bajeti yote ya Maendeleo kwa Mwaka huo wa Fedha. Kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024, bajeti ya matuimizi ya maendeleo kwa wizara hii imeshuka takribani **asilimia 25** ukilinganisha na ya mwaka 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, Bajeti ya maendeleo kwa Wizara inashuka katika kipindi ambacho Mheshimiwa Rais ameipa msukumu mkubwa tasnia ya sanaa, utamaduni na michezo mpya kabisa hadi kuunda wizara maalumu kwa ajili ya tasnia hizi. Aidha, bajeti hii inashuka katika kipindi ambacho wizara imejielekeza kutekeleza vipaumbele vikubwa saba, ikiwa ni pamoja na kuwezeha ushiriki wa timu za Taifa katika mashindano ya kimataifa na kukarabati Uwanja wa Benjamin Mkapa na viwanja vingine nchini.

Mheshimiwa Spika, Katika muktadha wa maelezo ya hapo juu, Kamati inaishauri Serikali yafuatayo:-

- i) Kuongeza Fedha ya Bajeti ya Maendeleo ya Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo ili iweze kufikia angalau kama ile ya Mwaka wa Fedha 2022/2023 kwani kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 Bajeti ya Miradi ya Maendeleo katika Wizara hii imepungua kwa takribani **asilimia 25**;
- ii) Kuhakikisha fedha zote zilizoidhinishwa na Bunge lako Tukufu kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo

inayotekelezwa na Wizara hii zinatoka kabla ya Mwaka wa huu wa Fedha 2022/2023 kukamilika ili kuisaidia Wizara kutekeleza malengo ambayo imejiwekea

- iii) Serikali ifanye utafiti wa kina kuhusu mchango mahsusi wa sekta ya sanaa, utamaduni na michezo katika pato la taifa na jinsi ya kuchochea sekta hiyo iweze kukua na kuleta tija zaidi.

4.4 Uwanja wa Michezo wa Taifa (Benjamin Mkapa Stadium)

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kutokuwepo kwa ubora wa miundombinu katika Uwanja wa Taifa hali ambayo inapelekea wasiwasi mkubwa kwa matumizi ya uwanja huo wakati wa michezo ya Kimataifa na Kitaifa kwa vilabu na timu zetu ya Taifa. Aidha, pamoja na Serikali kuchukua hatua mbalimbali, bado Kamati inaona sehemu ya kuchezea (*Pitch*) imeharibika kutokana na mfululizo wa matumizi bila kuwepo kwa mpango bora wa kufanya marekebisho (*repair and maintenance*) kwa wakati. Katika kutatua changamoto hii Kamati imeshauri yafuatayo: -

- i) Wizara iwe na mkakati wa dhati wa kutumia viwanja vingine vyenye ubora ili kupunguza mzigo kwa Uwanja wa Benjamin Mkapa hasa katika mashindano ya ndani.
- ii) Serikali kwa kushirikiana na sekta binafsi ihakikishe kunakuwa na viwanja vingi vyenye hadhi ya kuendesha mashindano ya Kimataifa ili kupunguza mfululizo wa matumizi katika Uwanja wa Taifa (Benjamini Mkapa Stadium).
- iii) Kamati inaipongeza Wizara kuendelea kukusanya mapato kupitia michezo na shughuli mbalimbali zinazotekelezwa kwenye Uwanja wa Taifa na ule wa Uhuru Jijini Dar es Salaam. Kwa kuwa uwanja wa Benjamin Mkapa unahitaji kufanyiwa

marekebisho ya mara kwa mara ili kulinda hadhi yake. **Ni maoni ya Kamati kuwa Serikali ije na mpango mkakati wa kubakiza (*retain*) sehemu ya Mapato yanayokusanywa katika uwanja kuliko ilivyo sasa ambapo mapato yote yanaingia katika Mfuko Mkuu wa Serikali.**

- iv) Kamati inashauri Serikali kuona namna ya kuanzisha utaratibu wa kubakisha asilimia ya Makusanyo ya fedha zinazokusanywa kwenye uwanja wa Taifa kwa ajili ya kufanya matengenezo madogo madogo ya uharibifu.
- v) Kamati inasikitishwa na hali ya miundombinu ya Uwanja hususan miundombinu ya umeme iliyopelekea kukatika kwa umeme kwa mechi zinazocheze usiku. Kamati inaitaka Wizara kuhakikisha inasimamia Menejimenti ya Uwanja wa Benjamini Mkapa ili uwe unafanyiwa matengenezo na marekebisho ya mara kwa mara kuzuia hali liyojitokeza tarehe 28 Machi, 2023 na tarehe 30 Aprili, 2023 ya umeme kukatika wakati mechi zikiwa zinaendelea ikihusisha Timu ya Taifa ya Tanzania (*Taifa Stars*) na Timu ya Taifa ya Uganda, pia na timu Yanga dhidi ya Rivers United ya Nigeria.

4.5 Bodi ya Michezo ya Kubahatisha Tanzania (*Gaming Board of Tanzania*)

Mheshimiwa Spika, Bodi ya Michezo ya Kubahatisha Tanzania (*Gaming Board of Tanzania - GBT*) ni Taasisi ya Umma iliyoanzishwa tarehe 1 Julai, 2003 kwa mujibu wa Sheria Na. 4 ya Mwaka 2003 ya Michezo ya Kubahatisha. Madhumuni ya kuanzishwa kwa Bodi hii ni kuratibu, kusimamia na kudhibiti uendeshaji wa Sekta ya Michezo ya kubahatisha nchini ili iweze

kuchangia ipasavyo katika maendeleo ya kiuchumi na kijamii.

Mheshimiwa Spika, Sheria ya Fedha ya Mwaka 2020, inataka Wizara ya Utamaduni, Sanaa, na Michezo kupokea **asilimia 5** ya mapato yatokanayo na kubashiri matokeo ya michezo (*Sports Betting*) inayosimamiwa na Bodi ya Michezo ya Kubahatisha.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapendekeza maoni mahususi katika eneo hili kama ifuatavyo:

- i. Serikali kupitia hazina itoe ukomo (ceiling) wa fedha hizi ili kuiwezesha Wizara kufanya mipango na hivyo kuonekenwa kwenye Randama za Wizara Fungu 96; na
- ii. Fedha hizi zitolewe kadiri ya zinavyokusanywa kwa kila mwezi ili kuiwezesha Wizara kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi hasa katika eneo la kuendeleza shughuli za michezo.

4.6 Kuimarisha Viwanja vya Michezo

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuendelea kujenga na kuboresha miundombinu ya Chuo cha Michezo Malya. Aidha, Kamati inaona mazingira wezeshi katika michezo ni msingi bora na inapanua wigo wa kukuza vipaji na ajira. Katika kuinua na kuibua vipaji, Wizara inashirikiana na Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia na Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kupitia UMITASHUMTA na UMISETA. Hata hivyo, Kamati bado inaona haitoshi kwani uendelezaji na ulezi wa vipaji hivyo unatakiwa uwepo wa taasisi maalum. Kwa hali hiyo, Kamati inashauri ifuatavyo: -

- i) Serikali iweke mkakati wa kuongeza idadi ya vyuo vya utamaduni, sanaa na michezo nchini ili kuweza kuongeza idadi ya wataalamu na kupitia vyuo vya elimu, michezo iingizwe kama somo rasmi ili kupata walimu bora na wabobevu; na
- ii) Serikali iweke utaratibu wa kushirikiana na vyama vya michezo kupitia na kuangalia maendeleo ya vijana wenye vipaji na kuwaingiza katika madaraja ya Timu za Taifa kulingana na umri wao.

4.7 Usimamizi wa Mpira wa Miguu kwa ngazi za chini

Mheshimiwa Spika, kwa lengo la kukuza vipaji vya mpira wa miguu nchini, Kamati inaishauri Serikali kupitia Baraza la Michezo Tanzania kuimarisha utendaji kazi wa Kamati za michezo za Mikoa na Wilaya ili ziweze kutekeleza vizuri wajibu wao wa kuratibu michezo kwenye ngazi za kata, vijiji na mitaa.

4.8 Mchakato wa Upatikanaji wa Vazi la Taifa

Mheshimiwa Spika, kwa muda mrefu sasa, tangu Mwaka 2003, Serikali imekuwa katika mchakato wa kutafuta vazi rasmi la Taifa. Mchakato huu umechukua takribani miaka 20 na bado hakuna dalili yoyote ya mafanikio ya kupata vazi hilo. ***Kamati inaishauri Serikali kukamilisha mchakato huu kwa kupata vazi la Taifa au kutangaza rasmi kuachana na mchakato huo kama imeonekana ni jambo lisilowezekana kutokana na mazingira yetu.***

4.9 Mirabaha ya Wasanii

Mheshimiwa Spika, mirabaha ni fidia anayopewa mbunifu kwa kazi yake aliyoiingiza sokoni kutumika kibiashara ikiwa ni tofauti na fedha za mauzo ya moja kwa moja ya kazi zake za ubunifu. Wengi wa kutumika kwa kazi za msanii ndiyo unaotofautisha ukubwa wa

mapato ya mrabaha kati ya msanii mmoja na msanii mwingine. Aidha, iwapo kazi ya msanii haijatumiwa kibiashara hata kama ameiua na ipo sokoni kwa wingi basi hana haki ya mrabaha.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo kupitia Ofisi ya Hakimiliki Tanzania (COSOTA) ina majukumu ya kusimamia na kulinda wamiliki wa hakimiliki na hakishiriki nchini pamoja na kukusanya na kugawa mirabaha kwenye maeneo (watumiaji) ambayo kampuni zitakuwa hazijaanzishwa. Hata hivyo, Kamati inaona COSOTA bado haitekelezi ipasavyo majukumu yake ya kusimamia na kukusanya mirabaha ya wasanii ya ndani na nje ya nchi kwa mujibu wa kifungu cha 47 cha Sheria ya Hakimiliki na Hakishiriki Na. 7 ya Mwaka 1999. Kamati inashauri hatua zifuatazo katika kuimarisha makusanyo ya mirahaba kwa wasanii:

- i) Serikali kuharakisha kukamilisha utaratibu wa kukusanya mirahaba kupitia kwa ukusanyaji wa pamoja yaani *Collective Management Organizations* (CMOs) ili wasanii waanze kufaidika kikamilifu kupitia kazi zao za ubunifu; na
- ii) Serikali iandae na kuwasilisha Bungeni Mswada wa Sheria wa kudhibiti wizi wa maudhui ya kazi za wasanii (content conspiracy).

SEHEMU YA TANO

5.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru tena kwa nafasi uliyonipa ya kuwasilisha Taarifa hii ya Kamati mbele ya Bunge lako Tukufu. Aidha, namshukuru sana Makamu Mwenyekiti - Mhe. Husna Juma Sekiboko, Mb pamoja na Wajumbe wote wa Kamati, kwa ushirikiano ambao wamekuwa wakinipa na zaidi kwa kushiriki vyema katika vikao vya Kamati ikiwemo cha Uchambuzi wa Bajeti ya Wizara hii. Naomba kuwatambua Wajumbe wa Kamati kwa majina kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Prof. Kitila Alexander Mkumbo, Mb - M'kiti
2. Mhe. Husna Juma Sekiboko, Mb - M/M'kiti
3. Mhe. Mwanahamisi Kassian Said, Mb - Mjumbe
4. Mhe. Aloyce John Kamamba. Mb - Mjumbe
5. Mhe. Nusrat Shaban Hanje, Mb - Mjumbe
6. Mhe. Esther Edwin Maleko, Mb - Mjumbe
7. Mhe. Rose Cyprian Tweve, Mb - Mjumbe
8. Mhe. Yustina Arcadius Rahhi, Mb - Mjumbe
9. Mhe. Rehema Juma Migilla, Mb - Mjumbe
10. Mhe. Anastazia James Wambura, Mb - Mjumbe
11. Mhe. Ahmed Yahaya Abdulwakili, Mb - Mjumbe
12. Mhe. Jumanne Kibera Kishimba, Mb - Mjumbe
13. Mhe. Janejely James Ntate, Mb - Mjumbe
14. Mhe. Dkt. Thea Ntara, Mb - Mjumbe
15. Mhe. Tunza Issa Malapo, Mb - Mjumbe
16. Mhe. Mussa Ramadhani Sima, Mb - Mjumbe
17. Mhe. Khamis Ali Kassim, Mb - Mjumbe
18. Mhe. Hassan Zidadu Kungu, Mb - Mjumbe
19. Mhe. Nashon William Bidyanguze, Mb - Mjumbe
20. Mhe. Hamisi Shabani Taletale, Mb - Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru wewe na Naibu Spika, kwa kuendelea kuongoza vyema Bunge letu. Hakika ninyi ni viongozi wa mfano.

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Waziri wa Utamaduni, Sanaa na Michezo – Mhe. Balozi Dkt. Pindi Hazara Chana (Mb), Naibu Waziri - Mhe. Hamis Mohamed Mwinjuma (Mb), Katibu Mkuu wa Wizara hii - Ndg. Said Othman Yakubu, Naibu Katibu Mkuu - Ndg. Nicholas Merinyo Mkapu pamoja na Watendaji wote wa Wizara, kwa ushirikiano ambao wamekuwa wakiipatia Kamati wakati wote pamoja na kushiriki vyema katika vikao vya uchambuzi wa bajeti hii.

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru sana Katibu wa Bunge - Ndg. Nenelewa Joyce Mwihambi, ndc kwa ushirikiano ambao amekuwa akiipa Kamati yetu katika kutekeleza majukumu ya Kamati Kiufanisi. Pamoja naye, napenda kumshukuru Kaimu Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge - Ndugu Michael Chikokoto, ndc na Mkurugenzi Msaidizi anayesimamia Kamati yetu - Ndugu Gerald Magili, Msaidizi wa Kamati Ndg. Waziri Kizingiti na Watumishi wote wa Ofisi ya Bunge, kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake bila vikwazo.

Mheshimiwa Spika, kipekee, tunawashukuru sana Makatibu wa Kamati yetu Ndg. Happiness Christopher Ndalu na Ndg. Eunike Shirima, kwa kuendelea kuishauri vyema Kamati na kuhakikisha majukumu ya Kamati yanatekelezwa bila mkwamo ikiwemo kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo sasa naliomba Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara Utamaduni, Sanaa na Michezo - **Fungu 96** kwa Mwaka

wa Fedha 2023/2024 kama ilivyowasilishwa na mtoa
hoja hapo awali.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha, naunga
mkono hoja.

Prof. Kitila Alexander Mkumbo, Mb

MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA ELIMU,
UTAMADUNI NA MICHEZO
06 JUNI, 2023